

Tradicijsko znanje i tradicijski kulturni izričaji su intelektualno vlasništvo, a što je sa zaštitom?

Annemari Štimac (astimac@dziv.hr)

INCENTIV – Informacijski centar za intelektualno vlasništvo
Samostalna služba za korisničke informacije i usluge

Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo pitanjem tradicijskog znanja i tradicijskih kulturnih izričaja počela se baviti još 1998. godine

Međuvladin odbor za intelektualno vlasništvo, genetske resurse, tradicijska znanja i folklor Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (eng. *IGC*) osnovan je 2001. godine

Izvor: <https://www.4to40.com/art-craft-for-kids/coloring-pages/dances-of-india-coloring-pages/attachment/bihu-folk-dance/>

Izvor: <https://spicyip.com/2015/09/traditional-knowledge-protection-what-is-the-way-forward.html>

Tradicijska znanja - definicija

- živeće znanje koje se razvija, održava i prenosi s generacije na generaciju unutar određene zajednice
  - integralni dio kulturnog i duhovnog identiteta
  - jasna veza s autohtonim stanovništvom ili lokalnom zajednicom koja čuva tradicionalna znanja
-
- npr. know-how, vještine, inovacije, postupci, priprema i praksa koja se prenosi među generacijama u tradicionalnom kontekstu

Tradicijska znanja - primjeri

- tajlandski tradicijski iscjelitelji koriste biljku *plao-noi* za liječenje čireva
- Bušmani koriste *hoodia* kaktus kako bi odgodili osjećaj gladi dok su u lovu
- održivi sustavi navodnjavanja kroz tradicionalne vodne sustave – *aflaj* u Omanu i Yemenu i *qanat* u Iranu

Izvor: <https://en.wikipedia.org/wiki/Hoodia>

Izvor: <http://timesofoman.com/article/85627>

Tradicijski kulturni izričaji - definicija

- kreativni oblici (izričaji) u kojima je tradicijska kultura i znanje utjelovljeno i izraženo
- proizvodi kreativne intelektualne aktivnosti
- prenose se s generacije na generaciju
- odražavaju kulturni i socijalni identitet određene zajednice
- prvenstveno su nastali u duhovne i vjerske svrhe
- autor je vrlo često nepoznat ili su autori individue koje zajednica prepoznaje kao one koje imaju pravo ili dozvolu da prenose takva znanja i tradiciju
- mogu biti nematerijalni, materijalni ili kombinacija oboje

- npr. glazba, priče, legende, plesovi, ceremonije, umjetnost, ručni rad, glazbeni instrumenti, riječi, izvedbe

Tradicijski kulturni izričaji - primjeri

- *Mola* - ručno izrađene tkanine iz Paname
- *Wayang* - kazalište sjena/lutaka iz Indonezije
- *PowWow* ples plemena Sioux, Cheyenne i Blackfoot
- *Pounamu* - Maorski privjesci izrađeni od zelenog žada

<https://en.wikipedia.org/wiki/Wayang>

<http://craft-search.co.nz/pounamu-the-sacred-stone/>

Izvor:
<http://molasfrompanama.com/index.html>

„...Ima neka tajna veza...”

- tradicijsko znanje i tradicijski kulturni izričaji međusobno su povezani
- tradicijskim kulturnim izričajima prenosi se tradicijsko znanje s generacije na generaciju kroz pjesme, plesove, priče, likovnu umjetnost
- tradicijski kulturni izričaji oblik su u kojem je tradicijsko znanje ugrađeno
- tradicijsko znanje vezano je za proizvodnju tradicionalnih kreativnih proizvoda, ugrađeno je i manifestira se u dizajnu, izgledu i umjetničkoj formi tih proizvoda

I upravo zbog toga je potrebna...

Zaštita

- promocija kulturne raznolikosti
- očuvanje kulturnog identiteta i vrijednosti određene zajednice
- očuvanje od gubitka ili nestanka tradicije i gubitka biološke raznolikosti
- promocija i daljnji razvoj tradicionalnih znanja i tradicionalnih kulturnih izričaja
- ostvarivanje zarade, mogućnosti trgovine, održivi ekonomski razvoj
- zaštita inovacija i kreativnosti koje se temelje na zaštiti tradicijskih znanja i tradicionalnih kulturnih izričaja
- priznavanje vrijednosti i iskazivanja poštovanja prema zajednicama koje ih čuvaju (sprečavanje korištenja koje je omalovažavajuće i koje vrijeđa)
- osnaživanje nositelja tradicionalnih znanja i tradicionalnih kulturnih izričaja
- sprečavanje lažnog i obmanjujućeg prikazivanja izvornosti i podrijetla
- sprečavanje da treće strane ne priznaju izvor

-
-
- kako bi se osiguralo očuvanje i održavanje i zaštita kulturne baštine, često se govori i o dokumentiranju, revitalizaciji i promociji kulturne baštine

Finska – inventar nasljeđa – [Wiki-inventory for living heritage](#)

Hrvatska – Ministarstvo kulture – Lista preventivno zaštićenih kulturnih dobara, Lista zaštićenih kulturnih dobara, UNESCO reprezentativna lista nematerijalne kulturne baštine čovječanstva

Slovačka – elektronička enciklopedija tradicionalne folklorne kulture - <https://www.ludovakultura.sk/?id=11>

Međunarodni instrumenti zaštite

- Bernska konvencija o zaštiti književnih i umjetničkih djela, 1886.
- Ugovor o izvedbama i fonogramima Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo, 1996.
- Preporuke UNESCO-a o zaštiti kulturne baštine, 1989.
- Konvencija o biološkoj raznolikosti, 1992.
- Konvencija o zaštiti nematerijalne kulturne baštine, 2003.
- Konvencija o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izričaja, 2005.
- Protokol iz Nagoye o pristupu genetskim resursima te poštenoj i pravičnoj podjeli dobiti koja proizlazi iz njihova korištenja uz Konvenciju o biološkoj raznolikosti, 2010.

Konvencionalni oblici zaštite intelektualnog vlasništva

- autorsko pravo i srodna prava
  - žig
  - industrijski dizajn
- oznake zemljopisnog podrijetla i oznake izvornosti
  - patent

Autorsko pravo i srodna prava

- predmet zaštite autorskog prava je autorsko djelo – jezična djela, likovna djela, djela primijenjene umjetnosti, arhitektonska djela
- npr. glazba, pjesme, plesovi, priče, ceremonije, rituali, crteži, slike, rezbarije, lončarija, tkanje...
- srodna prava su prava koja imaju svoj poseban predmet zaštite koji je uglavnom vezan uz autorska djela
- prava umjetnika izvođača na njihovim izvedbama, prava proizvođača fonograma na njihovim fonogramima, itd.
- nedostaci zaštite autorskim pravom i srodnim pravima – ovisno o kojem pravu se radi, anglosaksonskom ili europskom: originalnost, autorstvo, fiksacija, trajanje zaštite...

Milpurrruru v. Indofurn Pty Ltd

Banduk Marika. *Djanda at the Sacred Waterhole* 1984. Linorez 53 x 29.5cm. Privatna kolekcija, Sydney.

Krivotvoreni tepih tvrtke Indofurn Pty Ltd koji sadrži sliku Banduk Marike *Djanda and the Sacred Waterhole* 1995. Sintetski obojena vuna, 201 x 101 cm.

Izvor: http://www.nma.gov.au/exhibitions/yalangbara/art_and_indigenous_rights

Žig

- žigom se štiti određeni znak koji služi za razlikovanje određenih proizvoda i usluga u gospodarskom prometu
- zajednički žig prikladan je za razlikovanje proizvoda ili usluga članova ili partnera određene pravne osobe i koji je namijenjen za zajedničko označavanje proizvoda ili usluga koja na tržište stavljaju članovi ili partneri te pravne osobe
- jamstveni žig namijenjen je za označavanje kakvoće, podrijetla, načina proizvodnje ili drugih zajedničkih obilježja proizvoda ili usluga

- primjer:

Izvor: <http://www.toiho.co.nz/>

Oznake zemljopisnog podrijetla

- oznaka zemljopisnog podrijetla je naziv zemljopisnog područja ili neki drugi znak koji ukazuje da neki proizvod ili usluga potječe iz određenog zemljopisnog područja te posjeduje određenu kvalitetu i svojstva koja se pripisuju tom podrijetlu
- postupke za zaštitu za poljoprivredne i prehrambene proizvode, vina i jaka alkoholna pića provodi Ministarstvo poljoprivrede, za ostale vrste proizvoda zaštitu provodi Državni zavod za intelektualno vlasništvo
- oznake zemljopisnog podrijetla registrirane pri Ministarstvu poljoprivrede: Zadarski maraschino, Hrvatska loza, Creska janjetina, Lički škripavac

Oznake izvornosti

- oznaka izvornosti je specifičniji oblik zaštite te obavezno podrazumijeva bitni ili isključivi utjecaj posebnih prirodnih i ljudskih čimbenika određene zemljopisne sredine i iz toga proizašlu osobitu kvalitetu i svojstva proizvoda ili usluga. U pravilu se proizvodnja i obrada odvija u cijelosti na naznačenom području.
- primjeri: oznake izvornosti registrirane pri DZIV-u: Paška čipka, Lepoglavska čipka i Svetomarska čipka
Oznake izvornosti registrirane pri Ministarstvu poljoprivrede: Dingač, Malostonska kamenica, Istarski med, itd.

Industrijski dizajn

- industrijskim dizajnom štiti se vanjski izgled nekog proizvoda ili predmeta. Dizajn je ono što proizvod čini privlačnim, dopadljivim ili poželjnim, te na taj način pridonosi prodaji proizvoda i povećanju njegove komercijalne vrijednosti
- temeljni uvjeti: novost i individualni karakter dizajna
- nedostaci zaštite – dizajn će biti objavljen javno, vrijeme zaštite je ograničeno, nakon isteka dizajn će potpasti u javnu domenu
- primjer: Kina – zaštićen dizajn koji temelje ima u tradicijskom kulturnom proizvodu

G. Cun Fablao, dizajner iz provincije Yunnan u Kini

Izvor: http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/tk/933/wipo_pub_933.pdf

Patent

- patent je pravo priznato za izum koji nudi novo rješenje nekog tehničkog problema, a obično se odnosi na određeni proizvod, postupak ili primjenu.
- nositelj patenta ima ekskluzivno pravo spriječiti ostale da komercijalno iskorištavaju njegov patentirani izum.
- mora biti inventivno, novo, industrijski primjenjivo.
- patentna zaštita traje 20 godina

Umjesto zaključka

- važna je veza između zaštite intelektualnog vlasništva i očuvanja kulturne baštine u njenom kontekstu
- imati na umu da postoje različita gledišta u pogledu zaštite ovisno iz kojeg kuta svijeta se promatra
- *IGC* će i dalje poduzimati akcije kako bi se ojačao sustav zaštite i implementirale mjere zaštite tradicionalnih kulturnih izričaja

---

Hvala Vam na pažnji!